Manan Dalia lo ta mi Dalia (Henriquez)

Van alle officiële personen, juist degenen die altijd met zulke fraaie hoogdravendheid het eigen van Aruba, de zelfstandigheid van Aruba en de unieke geestelijke waarde van het Arubaan zijn propageren, van al die mensen dus was er, een enkele gunstige uitzondering daargelaten, praktisch niemand, maar dan ook niemand, die zich verwaardigd had de uitnodiging te accepteren voor het bijwonen van de premiere, afgelopen vrijdag, van een toneeluitvoering die nu juist precies alle elementen bevatte die zo'n nationaal gevoel gerechtvaardigd kan laten schijnen. Een ijzersterke tekst, een schitterende regie, indrukwekkend toneelspel, en dat alles van eigen, Arubaanse bodem. Het is merkwaardig bedroevend, en blijkbaar typerend voor de houding die men hier van officiële zijde maar al te vaak heeft tegenover eigen talent: zo worden de mensen met echte capaciteiten niet alleen helemaal niet gestimuleerd of aangemoedigd, neen, de totale onverschilligheid, die er in werkelijkheid – niet in mooie, vrijblijvende oraties – kennelijk bestaat in dit opzicht, werkt vaak als een benauwende domper. Artistieke prestaties, die wel van groot talent getuigen, die met veel moeite en inspanning tot stand komen en die nota bene gebracht worden door eigen mensen, zonder hulp van buitenaf, worden door dit volstrekt negeren van wat er aan echt talent leeft in feite vaak domweg tegengewerkt.
Zo is er in Aruba een situatie ontstaan dat vele mensen hun capaciteiten nauwelijks kunnen ontplooien door allerlei financiële en organisatorische beslommeringen en dan òf doorgaan met in vredesnaam toch maar iets van de grond te blijven krijgen, òf gedesillusioneerd en vaak met bloedend hart hun geboorte-eiland verlaten. Voorbeelden genoeg: Dennis Henriquez, de schrijver van Mañan Dalia lo ta mi Dalia, het toneelstuk dat zojuist zijn premiere beleefde, is één van hun.
Zo op het eerste gezicht spreekt het niet gemakkelijk aan: een gezellig stukje folklore is het niet geworden en ook een boodschap met een aantal gemakkelijk aansprekende, schijnbare diepzinnigheden zit er niet in. Het uitgangspunt is wel een op Aruba welbekende situatie: die van een aantal mensen, in dit geval twee, temidden van een hoeveelheid rommel onder een watapana-boom.
Maar de gebeurtenissen onder die boom gaan al snel een eigen leven leiden en ontwikkelen zich de meest vreemdsoortige kanten op. En dat gaat op zo'n manier dat de schrijver heel terecht zijn stuk als motto een citaat uit La Cantatrice Chauve van Eugene Ionesco heeft gegeven: 'Wat is de moraal?' 'Dat moet u zelf uitvinden'. Hij toont menselijke situaties en moraliseert daarbij niet, dat zou een onderschatten van het publiek zijn. Zo komen er een groot aantal dingen op een indirecte, maar daarom niet minder efficiënte en dramatisch verantwoorde manier aan de orde. Het gaat over locale dingen, maar net zo over algemene en het zal met wat kleine wijzigingen zeker elders succes kunnen hebben. Politiek komt ter sprake, maar niet speciaal die van hier, godsdienst, maar niet alleen de Rooms-Katholieke, bijgeloof, sociale aspiraties, de houding tegenover de dood, de zin of zinloosheid van het leven, waanzin, schijn en werkelijkheid, het loopt alles door elkaar, maar scene voor scene weet je als toeschouwer precies wat er zich afspeelt, hoe razendsnel de wisselingen in stemmingen ook plaatsvinden. Een stuk, uit zò weinig elementen opgebouwd, dat een hele avond vult zonder één enkele inzinking, met een taalgebruik dat het hele scala van doodgewone conversatie tot waarachtige poëzie omvat, zoiets te kunnen schrijven: dat is vakwerk.
Of de twee figuren mannen of vrouwen zijn doet er niet; toe; de tekst heeft zo'n geladenheid, dat dat na een paar minuten ook totaal irrelevant wordt. Wat je wilt weten is: zal de één echt weggaan en weer een plaats innemen tussen de mensen? Wil de ander dat in zijn hart nu verhinderen of niet? Waarover zullen ze elkaar nu weer in de haren vliegen?
Zijn de spelletjes die ze spelen om de tijd te doden eigenlijk wel zo vreselijk verschillend van die in je eigen leven? Soms staan de figuren als antagonisten tegenover elkaar, dan weer gaan tekst en handeling zo gelijk op dat ze afsplitsingen lijken van één en dezelfde persoon, en nooit is het geforceerd of maakt het een bedachte indruk. De effecten zijn echt, de gevoelens zijn echt, de hele structuur, in het groot en in het klein, is rigoureus doordacht. Als tegen het eind de ene figuur met

In het Jaarverslag 1977 van Sticusa wordt uitgebreid aandacht besteed aan wat zich vorig jaar op toneelgebied in de Nederlandse Antillen, letterlijk, afspeelde. Aanleiding daartoe waren opvoeringen op Aruba en Curaçao. Sophocles' 'Antigone' in het Papiamentu (regie en bewerking Burny Every) op Aruba, en tegelijk op Curaçao de Werkgroep voor dramatische kunst onder leiding van Edsel Samson met experimenteel toneel ('On the dark side of the moon'). In hetzelfde seizoen bracht regisseur Herman Broesterhuizen modern Europees toneel met de Toneelgroep Studio, stukken van Ionesco, Sartre en Pinter.
Het afgelopen jaar bracht eveneens verrassingen op toneelgebied in de Nederlandse Antillen. 'The dumb waiter' van, opnieuw, Harold Pinter, onder regie van, opnieuw, Herman Broesterhuizen, vond enorm succes en acteur Norman de Palm kreeg voor zijn spel de onderscheiding 'Best leading actor' op het Second Aruba International Drama Festival.

STICUSA JOURNAAL, JRG. 8, NR. 59 (15 DECEMBER 1978), P. 6-7, 9

Burny Every, opnieuw, vierde triomf met de opvoering op Aruba van 'Man an Dalia lo ta mi Dalia'.
Ook wat Edsel Samson betreft is er nieuws. 'Tayer pa arte dramatiko Korsou' heeft zich in de afgelopen maand november op Curaçao voorgesteld als een nieuwe theatergroep en heeft begin december een productie van eigen bodem uitgebracht onder de titel 'The land remained deserted'. De nieuwe workshop legt zich toe op het onderzoek naar de eigen uitdrukkingsvormen van de regio. Acteurs kunnen voor één productie lid worden van de groep.
Voor de geïnteresseerde lezers nemen wij van het Arubaanse stuk een beschouwing over uit 'Beurs- en Nieuwsberichten', van de nieuwe Pinter een interview met Broesterhuizen uit de 'Amigoe'. Voor de lezers van Sticusa-publicaties dus een vervolg op het artikel in ons Jaarverslag 1977.

vlagen wegzakt in een steeds echter wordende waanzin dan is dat de hele avond lang zo goed van alle kanten voorbereid, dat de dramatische climax, waarin hij de ander doodsteekt, een noodlottig soort vanzelfsprekendheid krijgt die iedereen na afloop precies doet navoelen hoe dit heeft kunnen gebeuren zonder dat hij zich bewust was van wat hij deed. Juist deze opbouw van het stuk, waarin de personages weer allerlei kleine toneelstukjes met en voor elkaar opvoeren, geeft het zijn bewegelijkheid en schept met een groot gevoel voor dramatische timing de illusie dat op ieder moment nog van alles mogelijk is. Pas met het einde, als alle dubbele bodems zijn weggeklapt, zie je als toeschouwer in dat het niet anders had kunnen gaan dan het ging.
De actrice Burny Every heeft de voorstelling geregisseerd; wat daarin vooral opviel was, dat elk personage een groot aantal eigen, karakteristieke manieren van bewegen had; dat uitte zich niet alleen in een enorme gevarieerdheid van specifieke gebaren voor elke figuur maar ook in iets wat we al vorig jaar bij haar regie van Sophocles' Antigona gezien hebben: de bewegingen en de opstelling van de spelers tegenover elkaar zijn alle van te voren uitgedachte en hebben per scene, per zin soms, iets wezenlijks te zeggen over hun onderlinge verhouding.
Bijvoorbeeld: ieder heeft op het toneel een eigen vast plekje, de één links, de ander rechts; elke keer als een figuur dat verlaat dan betekent dat iets, het is niet zomaar een toevalligheid, en hetzelfde geldt voor de manier waarop dat weggaan gebeurt. Of iets anders: aan het begin vindt de één een menselijke schedel en begint die toe te

Vervolg op pagina 9

Manan Dalia (vervolg)

spreken: de angst daarvoor van de ander uit zich onder andere in een bepaalde omtrekkende beweging. Aan het einde heeft die ander zijn verstand verloren en de angst van de één daarvoor uit zich in eenzelfde soort beweging: daarvoor kan het publiek, zonder zich dat direct bewust te zijn, aanvoelen dat een bepaalde verhouding naar zijn tegendeel is omgeslagen. Alle gebaren, tot en met de schijnbaar meest chaotische, liggen bij deze uitvoering volledig vast, zè zijn precies ingestudeerd en ze hebben alle een functie die uit de tekstinterpretatie voortvloeit: het lijkt soms wel een magische geladenheid die de tekst nog veel sterker maakt dan hij van zichzelf al is. Maar het lijkt alles heel vanzelfsprekend en natuurlijk. Ook de attributen op het toneel, de boom, een autowrak, een fornuis en andere rommel die men in de mondi wel aantreft heeft de regisseuse zó opgesteld, dat de plaats waar ze zich bevinden een functie krijgt waardoor ze ook een rol gaan spelen. En het is zo knap doordacht dat grote delen van het stuk te volgen zijn zonder zelfs op de tekst te hoeven letten.

De bewondering voor de efficiëntie en de expressiviteit van deze mise-en-scene wordt nog groter als men bedenkt dat Burny Every geen eenmaal in staat is geweest die zelf ooit te zien, anders dan voor haar geestesoog: ze speelt naast dit alles namelijk ook nog de rol van het ene personage.

Door Antigona en andere stukken wisten we al dat zij kon regisseren; nu heeft ze bewezen dat ze ook zichzelf, zonder enige hulp van buitenaf, kan regisseren en dat omzetten in het creëren van een zeer gevarieerde, hondsmoeilijke rol. Ze heeft een verbluffende stembeheersing: geen accentje, geen timbreverschuiving, geen verandering in intonatie was toevallig, of niet helemaal op zijn plaats.

Maureen Berkel speelde het andere personage en gaf daarbij blijk van een groot talent. Van een regisseur is het een grote prestatie een amateur, hoe talentvol die ook is, op te voeren tot het spelen van een grote rol – als zo'n amateur dat dan ook tot in alle finesses zeer wezenlijk tot uitdrukking weet te brengen, dan verdient dat toch zeker evenveel bewondering. Het evenwicht in het toneelbeleid werd geen enkele keer verbroken, het ging zo voor het oog precies gelijk op tussen de twee: de rollen kwamen gelijkwaardig over, volmaakt op elkaar ingespeeld. En dan te bedenken dat Maureen Berkel in dit stuk voor het eerst op het toneel staat, het is bijna niet te geloven.

Gelukkig was er wel publiek en dat toonde duidelijk zijn waardering. Er zijn komische passages in het stuk en daar werd hartelijk om gelachen, maar die lach bestierf al even vaak wanneer het serieus werd; veel mensen voelden zich duidelijk bij de situatie betrokken. Deze voorstelling is werkelijk iets heel unieks en echt niet alleen voor Aruba. Laat toch iedereen die enige belangstelling heeft voor dit soort zaken bij de hervertoningen gaan kijken. In Aruba kan op dat 10, 11 en 12 november, en op vrijdag 24 november gaat het stuk in Curaçao. In alle opzichten verdient het een groot publiek.

E. BOERSTRA